

Matteusevangeliet

Riska menighet 22. september 2025

Evangeliene

Litterært

- En nyskapelse
- Religionshistorisk og litteraturhistorisk

Papyrus 1 fra
ca. 250 e.Kr.
Matteus 1,1-
19, 12, 14-20

Synoptiske evangelier

- **Matteus – Markus – Lukas**
- **Begrepet 'synopse'** (gresk: *synopsis*) = 'samsyn', 'se sammen'
- Likheter i oppbygning og innhold
- Mye **felles stoff**
- **Matteus og Lukas:** noe fellesstoff, teori: hentet fra en **Q-kilde?**
- Hver av dem har en del **særstoff**

Forholdet Matteus – Markus – hvem er eldst?

Matteus 8,14-15:

Jesus kom hjem til Peter

og så at svigermoren hans lå til sengs med feber.

Han rørte ved hånden hennes, og feberen slapp henne.

Hun sto opp og stelte for ham.

Markus 1,29-31:

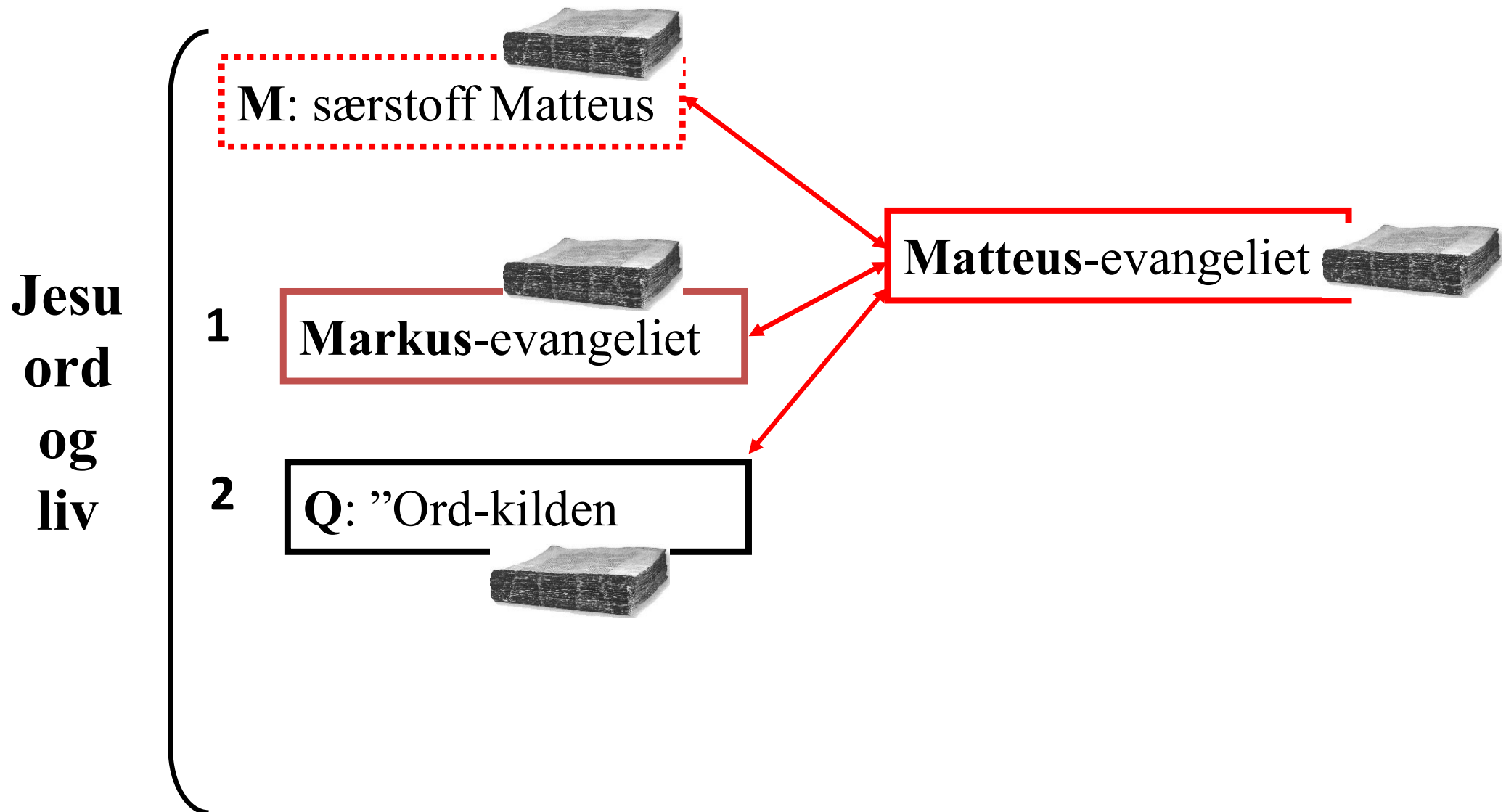
Da de forlot synagogen, gikk de rett hjem til Simon **og Andreas; Jakob og Johannes fulgte med.**

Her lå Simons svigermor til sengs med feber, **og de fortalte det straks til Jesus.**

Han gikk bort til henne, grep henne i hånden **og reiste henne opp.**

Feberen slapp henne, og hun stelte for dem.

To-kildehypotesen

JESU BARNDOM KAP. 1—2

JESU ÆTTETAVLE LUK 3,23—38

1 Dette er ættetavlen til Jesus Kristus, Davids sønn og Abrahams sønn:

² Abraham fikk sønnen Isak, Isak fikk Jakob, Jakob fikk Juda og brødrene hans, ³ Juda fikk sønnene Peres og Serah med Tamar, Peres fikk Hesron, Hesron fikk Aram, ⁴ Aram fikk Amminadab, Amminadab fikk Nahsjon, Nahsjon fikk Salma, ⁵ Salma fikk sønnen Boas med Rahab, Boas fikk sønnen Obed med Rut, Obed fikk Isai, ⁶ og Isai ble far til kong David.

¹⁸ David fikk sønnen Salomo med Urias kone, ⁷ Salomo fikk Rehabeam, Rehabeam fikk Abia, Abia fikk Asa, ⁸ Asa fikk Josjafat, Josjafat fikk Joram, Joram fikk Ussia, ⁹ Ussia fikk Jotam, Jotam fikk Ahas, Ahas fikk Hiskia, ¹⁰ Hiskia fikk Manasse, Manasse fikk Amon, Amon fikk Josjia, ¹¹ og Josjia ble far til Jojakin og brødrene hans, på den tiden da folket ble bortført til Babylon.

¹² Etter bortføringen til Babylon fikk Jojakin sønnen Sjealtiel, Sjealtiel fikk Serubabel, ¹³ Serubabel fikk Abiud, Abiud fikk Eljakim, Eljakim fikk Asor, ¹⁴ Asor fikk Sadok, Sadok fikk Akim, Akim fikk Eliud, ¹⁵ Eliud fikk Eleasar, Eleasar fikk Mattan, Mattan fikk Jakob, ¹⁶ og Jakob ble far til Josef, Marias mann. Av henne ble Jesus født, han som kalles Kristus.

¹⁷ Altså er det i alt fjorten slektsledd fra Abraham til David, fjorten ledd fra David til bortføringen til Babylon og fjorten ledd fra bortføringen til Babylon og fram til Kristus.

JESU FØDSEL LUK 2,1—7

¹⁸ Med Jesu Kristi fødsel gikk det slik til: Hans mor Maria var lovet bort til Josef. Men før de var kommet sammen, viste det seg at hun var med barn ved Den hellige ånd. ¹⁹ Josef, mannen hennes, som var rettskaffen og ikke ønsket å føre skam over henne, ville da skille seg fra henne i all stillhet. ²⁰ Men da han hadde bestemt seg for dette, viste en Herrens engel seg for ham i en drøm og sa: «Josef, Davids sønn! Vær ikke redd for å ta Maria hjem til deg som din kone. For barnet som er unnfanget i henne, er av Den hellige ånd. ²¹ Hun skal føde en sønn, og du skal gi ham navnet Jesus, for han skal frelse sitt folk fra deres synder.» ²² Alt dette skjedde for at det ordet skulle oppfylles som Herren har talt gjennom profeten:

²³ *Se, jomfruen skal bli med barn og føde en sønn, og de skal gi ham navnet Immanuel*
– det betyr: *Gud med oss.*

Evangeliet etter Matteus
Noen håndskrifter har en kortere ordlyd: «Etter Matteus». *Evangelium.*

1,1 1 Mos 22,18; 1 Krøn 17,11
ættetavlen eller «slekts-historien», jf. 1 Mos 5,1; 6,9; 10,1; 11,27; 25,19; 37,2.

1,2 1 Krøn 2,1ff

1,5 Rut 4,13ff

1,7 1 Krøn 3,10ff

1,11 2 Kong 24,10ff

1,12 1 Krøn 3,17ff

1,16 27,17,22

1,18 Luk 1,26ff

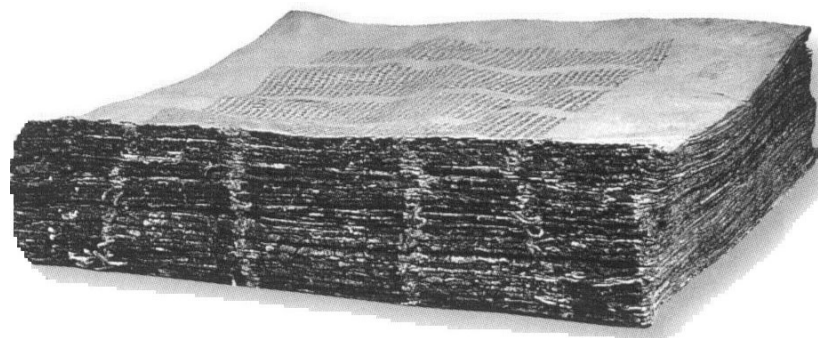
lovet bort kan også oversettes «trolovet».
Etter jødisk skikk var

trolovens en offentlig og bindende avtale mellom foreldrene, og den kunne bare oppløses ved skilsmisse. Det ekteskapelige samlivet begynte først med bryllupet.

1,21 Sal 130,7f; Apg 4,12
Jesús gr. form av hebr. *Jesjua*, «Herren frelser», kortform av *Jehosjua*, ofte gjengitt «Josva».

1,23 Jes 7,14
Immanuel to hebr. ord: *immānu* («med oss»), *El* («Gud»). Jf. Jesu løfte i 28,20 om at han «er med» disiplene sine.

Evangeliet - forfatterangivelse

- Overskriften
- Etter Matteus

«Evangeliet etter Matteus»

Kjennetegn evangeliene:

- **Historieskrifter** Jf. kronologisk: tid, sted, personer
- **Vitnesbyrd**
 - Godt budskap: evangelium («god melding»)
 - Evangelie: Jesus fra Nasaret er Messias (Kristus)
 - Jesu om sitt **budskap** (ca. 30-33 e.Kr.)
 - Om et **skrift** (ca. 150 e.Kr.)
 - Forfatterne** (ca. 200 e.Kr.)
 - Vil formidle åpenbaring (åpenbaringsvitnesbyrd)
- **Undervisning**
- **Formidling – forkynnelse – misjon**

Hvem er Matteus?

- **Matt 9,9-13**

«Derfra gikk Jesus videre og fikk se **en mann som satt på tollboden**. Han het **Matteus**. Jesus sa til ham: «Følg meg!» Og han reiste seg og fulgte ham.»

«Dette er navnene på de tolv apostlene: Først Simon, og **tolleren Matteus**» (Matt 10,2f)

- **Lukas:**

« en toller som het **Levi** (Luk 5,27 f)

- **Markus:**

«.... fikk han se **Levi**, sønn av Alfeus, **sitte på tollboden**» (Mark 2,14)

«Han utpekte de tolv: Det var Simon, **Matteus**,» Mark 3,16-18

- **Levi Matteus?**

Matteus

= «Jahves gave»

Para Patel i
rollen som
Matteus i
TV-
serien *The
Chosen*

- Etter Jesu kall og tilgivelse vendte Matteus ryggen til sitt gamle levesett
- Etter tradisjonen prekte Matteus mye etter Kristi oppstandelse, og led siden martyrdøden.
- Minnedag i Den katolske kirke: 21. september

Forfatter: Oldkirken: skriftet er skrevet av apostelen Matteus

- **Papias** (biskop i Lilleasia, dvs. Tyrkia i dag) ca. 125 e.Kr.:

*"Matteus skrev en ordnet fremstilling av **Herrens ord** på **hebraisk språk**; hver fremstilte det som han var i stand til."*

- **Ireneus** (biskop i Lyon – Frankrike) ca. 180 e.Kr.:

"Matteus utgav sitt evangelieskrift blant hebreerne (jødene) på deres eget språk mens Peter og Paulus forkynte evangeliet og grunnla menigheten i Rom." (dvs.: 60-64 e.Kr.)

- **Overlevering av Matteusevangeliet:**

Skrevet på **koiné-gresk**, det internasjonale språket i Romerriket. Hvem har oversatt?

Moderne forskning avviser ofte tradisjonen, bl.a. ut fra hypoteser

- Moderne forskning fester begrenset tillit til oldkirkens opplysning om forfatter
 - Evangeliet synes å ha brukt Markus som kilde (jf. To-kildehypotesen)
 - Tradisjonen sier Papias skrev på hebraisk – eneste overleverte tekst er på gresk (bærer ikke preg av oversettelse)
- Konklusjon: Usannsynlig at apostelen Matteus er den egentlige forfatteren
- Matteusevangeliet er sannsynligvis skrevet omkring 75–90 e.Kr.

Forhold som taler for tradisjonen om apostelen Matteus

- Ikke-fremtredende person
- Øyenvitne
- Skrivekyndig – gresk
- Bruker det presise ordet for *mynt* som det ble betalt skatt til keiseren med: *nomisma* = **statsmynt** (Matt 22,19),

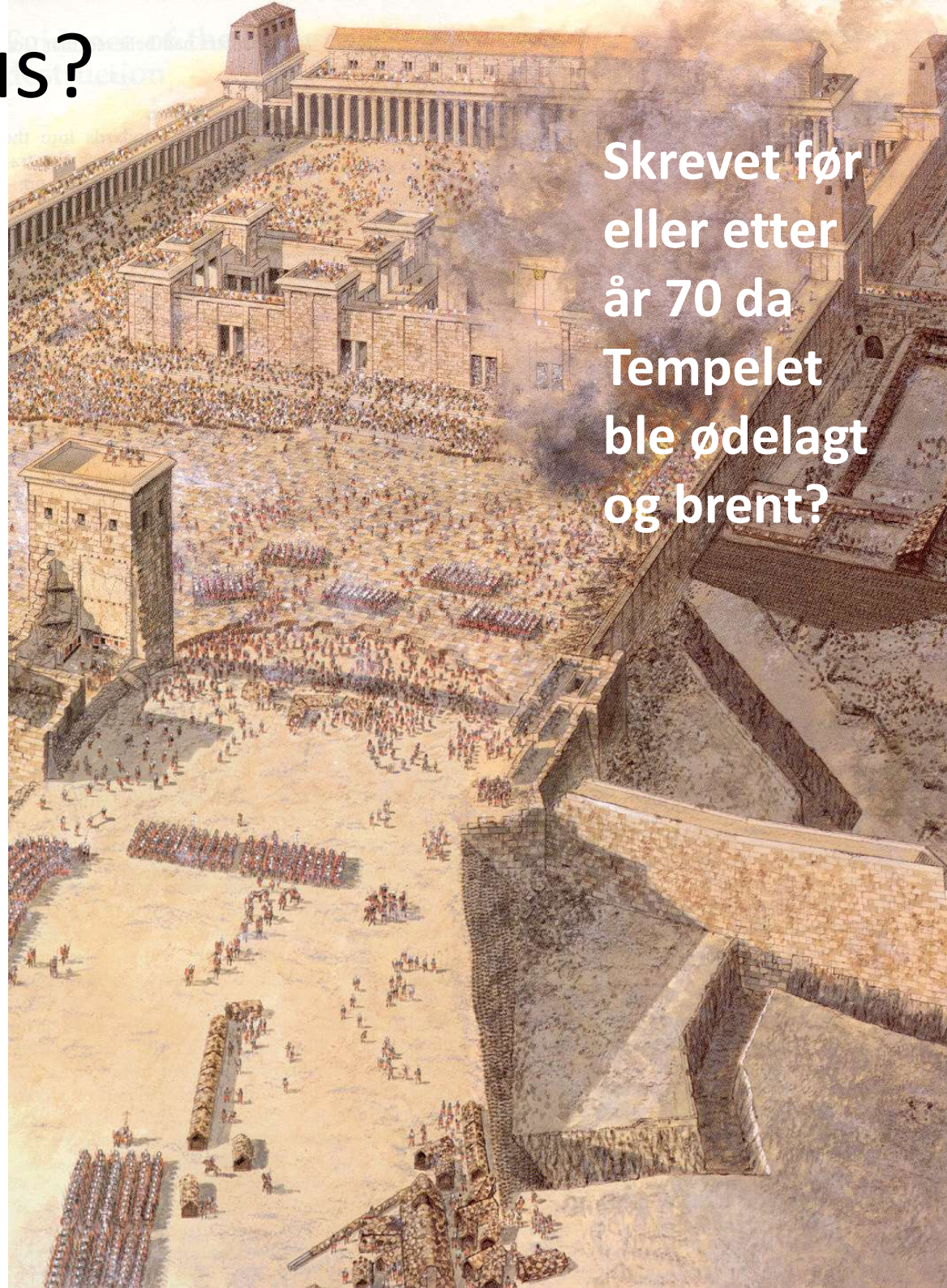
De andre: ordet for en vanlig mynt: *denar*

- Kanon-prinsippene

Når skriver Matteus?

- Forhold mellom jødiske ledere og kristne synes anspent: «deres synagoger»
- **Mellom 70-90 e.Kr.**
 - Matt 22, 2-7
«Himmelriket kan sammenlignes med en konge som skulle holde bryllup for sønnen sin....Da ble kongen sint og sendte ut troppene sine, som drepte disse morderne og **brente byen deres.**»
 - Det synoptiske forholdet
- **Mellom 60 og 70 e.Kr.?**
 - Papias og Ireneus:
 - Tempelskatten framheves som positiv gjerning (Matt 17,24-27)

Skrevet før
eller etter
år 70 da
Tempelet
ble ødelagt
og brent?

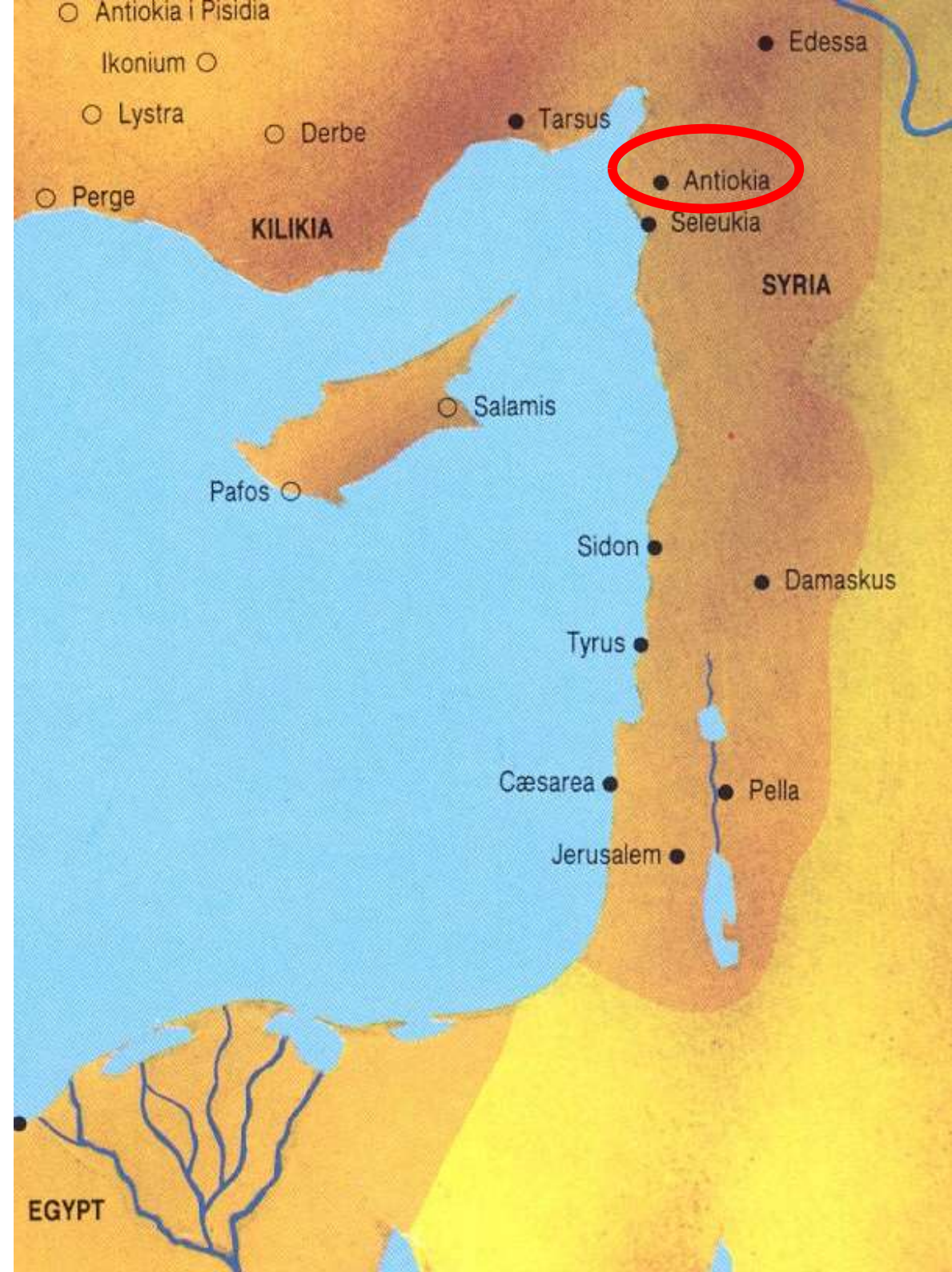
Lesekrets: Hvem skriver Matteus for – hvem er adressaten?

- Jøder og Jesus-troende jøder
- Skriftet forutsetter at leseren kjenner:
 - Jødiske skikker
 - Det gamle testamentet

Sted

- Holdepunkter i skriftet eller tradisjonen?
 - Matt 4,24: «Ryktet om ham spredte seg over hele Syria, og de kom til ham....»
 - Ignatius av Antiokia
 - den første som gjør bruk av Matt.
- Jøde-kristen menighet i Antiokia i Syria.

Måten Matteus skriver på:

- Systematisk
- Godt undervisningspreg /Didaktisk
- Utfyllende og berikende forståelse

Samme **hovedtema** som de andre synoptiske evangeliene

- Stort felles tema:

Matteus:

«Vend om, for himmelriket er kommet nær!» (Matt 4,17)

Markus:

«Tiden er inne, Guds rike er kommet nær.

Vend om og tro på evangeliet

(Mark 1,15)

- Matteus: *himmelriket («himlenes rike»)*

Jesu glade og grensesprengende budskap

Tiden er inne —————→ **Oppfyllelestiden er kommet**

Guds rike er kommet nær —————→ **Guds kongeherredømme er her nå!**

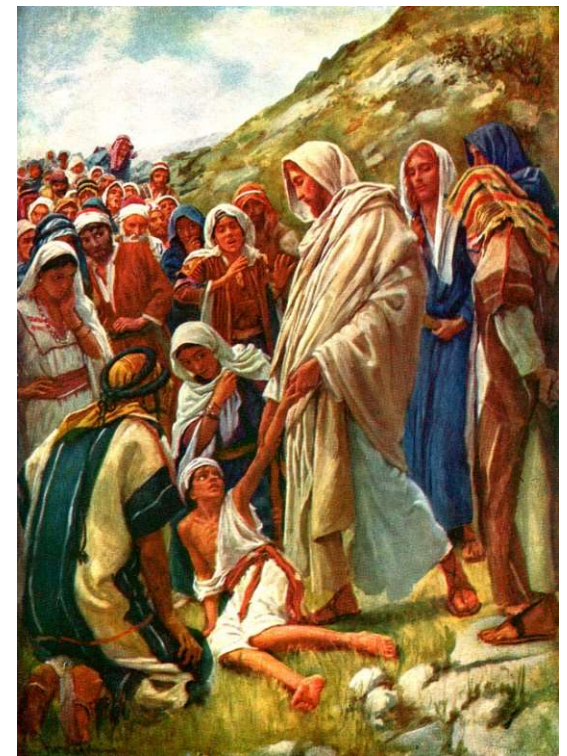
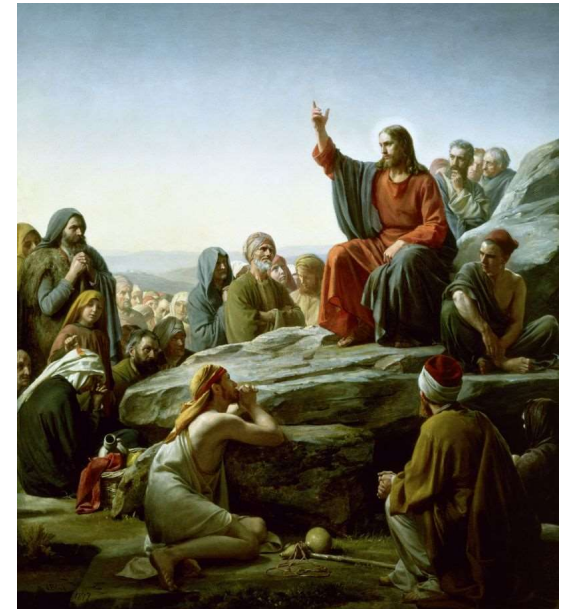
Vend om —————→ **Forandre sinn, tenkemåte**

Tro på evangeliet —————→ **Sett lit til det glade budskap**

Viser 'Det nye' med Jesus

- *Bringer Guds rike nær*
- Hovedtema/ramme:
 - *Om alt*
- *Forkynnelsen:*
 - Viser hva det betyr – ofte lignelser
- *Udergjerningene:*
 - Viser hva det innebærer – krefter, makt og vilje
- *Største hendelsen:*
 - Jesu lidelse, død og oppstandelse

Jf. uttrykket: «evangeliet om Guds rike» (Apg 8,12)

En dobbelthet: allerede – ennå ikke

- *Nå* er Guds rike kommet på en foreløbig måte under *mange motsigelses-tegn*, et allerede

- *En gang* ved Jesu gjenkomst skal det komme i sin fylde og herlighet, et ennå-ikke

Dobbeltheten preger alt Jesus sier om Guds rike og rikets komme

Matteus viser kontinuitet til GT, - historisering

- Jesus fra Nasaret: den **Messias** som jødene ventet på – av Davids hus og Abrahams ætt

Matt 1

(v. 1) Dette er ættetavlen til Jesus *Kristus* (= Messias), Davids sønn og Abrahams sønn:

(v. 17) Altså er det i alt fjorten slektledd fra Abraham til David, fjorten ledd fra David til bortføringen til Babylon, og fjorten ledd fra bortføringen og fram til *Kristus* (= Messias).

(v. 18)

Med Jesu *Kristi* (= Messias) fødsel gikk det slik til: Hans mor Maria var lovet bort til Josef. Men før de var kommet sammen, viste det seg at hun var med barn ved Den Hellige Ånd.

Jesu navn og hensikten med hans komme

1. Herrens engel til Josef om Maria:
«Hun skal føde en sønn, og du skal **gi ham navnet Jesus**, for han skal **frelse sitt folk fra deres synder.**» (Matt 1,20 f)
2. «Jeg er ikke kommet for å **kalle** rettferdige, men **syndere**» (Matt 9,13)
3. **Menneskesønnen** er kommet «for selv å **tjene** og **gi sitt liv som løsepenge for mange**» (Matt 20,28)

Jesus: gresk form av hebraisk Jesjua, «**Herren frelser**»

Utfyller og beriker: 5 store taler:

- Kap. 5-7: Bergprekenen
- Kap. 10: Utsendelse av disipler
- Kap. 13: Lignelser
- Kap. 18: Menighetsforhold
- Kap. 24-25: De siste tider

Talene utgjør en enhet, jf. talenes avslutning:

«da Jesus hadde fullført denne talen (evt. lignelsen) ...»

Etter siste tale: «Da Jesus hadde talt *alle* disse ord ...»

Refleksjonssitater

eller: «oppfyllelssitater»

- Sitater fra Det gamle testamentet: over 60 henvisninger til profetier, Jesus framstilles bevisst som den som oppfyller løftene fra GT og profetiene
- Jf: *«Alt dette skjedde for at det ordet skulle oppfylles som Herren har talt gjennom profeten: ...»*

Matteus vil vise at Jesus oppfyller løfter og profetier Gud har gitt i Det gamle testamente

- **Løfter og profetier i Det gamle testamentet**

- **Jomfrufødselen**
- **Fødestedet Betlehem**
- **Flukten til Egypt**
- **Barnemordet i Betlehem**
- **Tilnavnet nasaréer**
- **Jesu virksomhet i Galilea**
- **Jesu helbredelser**
- **Jesus som Herrens lidende tjener**
- **Hvorfor Jesus taler i lignelser**
- **Inntoget i Jerusalem**
- **Forræderen Juda' skjebne**

+

Typologisk bruk av GT

**(jf. Farao – Herodes
den store)**

**Men oppfyllelsen
overskrider og
sprenger typene
(konge, prest, hyrde)**

Matteus (og NT) vil vise at Jesus oppfyller alle løftene Gud har gitt i Det gamle testamente

- **Løftespaktene** i Det gamle testamente:
 - **Løftespakten til Abraham** (1 Mos 12 + +) (jf: «I deg skal alle slekter på jorden velsignes»)
 - **Løftespakten til David** (2 Sam 7) (jf en konge av Davids slekt som skal bli konge til evig tid - et rike som aldri går til grunne)
- **Løftene** gitt ved profetene
 - **Løftene om Messias som konge og frelser** (bla. Jes 7, 9, 11, 40, Mal 3)
 - **Løftene om en ny pakt** som skal avløse Sinai-pakten (lovpakten) (jf bl.a. Jer 31,31 ff)
 - **Løftene om en «Herrens lidende tjener»** som lider og dør stedfortredende for alle
 - **Menneskesønnen** (Dan 7): en guddommelig person som «fikk herredømme, ære og rike; folk og stammer med ulike språk, alle folkeslag skal tjene ham. Hans velde er et evig velde, det skal ikke forgå; hans rike går aldri til grunne.»

Refleksjonssitater

eller: «oppfyllelsessitater»

- Jf navnet *Immanuel* (= *sammen med oss Gud*; dvs: «*Gud med oss*»)
 - Matt 1,22-23:

Marie – Josefs forlovede skal ta henne til seg som kone for barnet som er unnfanget i henne er av Den hellige ånd og han skal få navnet Jesus, for han skal frelse sitt folk fra deres synder. «*Alt dette skjedde for at det ordet skulle oppfylles som Herren har talt gjennom profeten: Se, jomfruen skal bli med barn og føde en sønn, og de skal gi ham navnet Immanuel– det betyr: Gud med oss.*»
 - Matt 28,18-20:

Jesu ord i misjonsbefalingen: «Og se, *jeg er med dere alle dager inntil verdens ende!*»

Lære om kirken - menigheten

- Jesu ord i Matt 18,20:
«For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem.»
- Bruker det greske ord for kirke/menighet: *ecclesia*
Matt 16,18;18,17 ff.
- Jf Jesu ord til Peter:
«Du er Peter, og på denne klippen vil jeg bygge min kirke, og dødsrikets porter skal ikke få makt over den. Jeg vil gi deg himmelrikets nøkler; det du binder på jorden, skal være bundet i himmelen, og det du løser på jorden, skal være løst i himmelen.»
(Matt 16,18-19)

Andre karakteristiske trekk

- Underfortellingene
- Apologetisk sikte
- Spesielle jødiske ord og uttrykk
- Universalisme
 - vismenn
 - misjon
 - hedningene
 - «alle slekter»/«alle folkeslag»
- «Himlenes rike»
- Kristus – konge
- Jesu forhold til Loven
- Eskatologi
- Dobbeltperspektiv - Jesu person og gjerning
 - hjelperen
 - dommeren

Jf «den Jahvistiske analogi»

Matteus evangeliets struktur og oppbygning

- Kan inndeles på ulike måter ut fra forskjellige kriterier:
 - geografi
 - taleavsnittene (jf de fem talene)
 - tidsmarkeringer

Inndeling ut fra tidsmarkering - og teologi:

Jesus som Messias

1 - 2	Jesu fødsel og barndom	 Galilea
3,1 - 4,16	Forberedelsen til Jesu virke	
*4,17 - 6,20	Jesus proklameres som Messias for folket - Peters bekjennelse 16.16	
*16,21 - 28,20	Jesus Messias; lidelse, død og oppstandelse	

Vendepunkt:

Matt 16,16: «Da svarte Simon Peter: «Du er Den salvede, den levende Guds Sønn.»»

Inndeling ut fra tidsmarkering - og teologi:

- To typiske innholdsmessige signal som viser et klart skifte:

4,17:

Fra da av begynte Jesus å forkynne:

«Vend om, for himmelriket er kommet nær!»

16,21:

Fra da av begynte Jesus **Kristus (Messias)** å gjøre det klart for disiplene sine at han måtte dra til Jerusalem, og at de eldste, overprestene og de skriftlærde skulle la ham lide mye. Han skulle bli slått i hjel, og den tredje dagen skulle han reises opp.

- Teologi: Bekjennelsen til **Jesus som Messias** synes sentral og faller sammen med en viktig tidsmarkering: Matt.16,16; og ut fra disse to signalene om **skifte** som ligger markert:

Kapittel 16,21 – 28,20

Jesus Messias (gresk: Kristus) – stedfortredende gjerning:

- Lidelse
- Død
- Oppstandelse
- Dåps- / Misjonsbefaling

(4,17) **Fra da av** begynte Jesus å forkynne: «Vend om, for himmelriket er kommet nær!»

(16,20) Da svarte Simon Peter: «Du er Messias, den levende Guds Sønn.»

Kapittel 4,17 – 16,20

Jesus proklameres som Messias for folket

- Forkynnelse
- Undervisning
- Lignelser
- Undergjerninger

Bergprekenen

Kapittel 3,1 -4,16

Forberedelse til Jesu virke

Jesu dåp

Kapittel 1-2

Jesu fødsel og barndom

Hermon-
fjellet

area Filippi

Korasin

Kapernaum

Magadan

Betsaida

Galilea-
sjøen

Betania
på den andre

(16,21) **Fra da av** begynte Jesus Kristus å gjøre det klart for disiplene sine at han måtte dra til Jerusalem, og at de eldste, overprestene og de skriftlærde skulle la ham lide mye. Han skulle bli slått i hjel, og den tredje dagen skulle han reises opp.

Oppbygning etter tall, bl.a. 3-tallet:

- Tre **oppsummeringsnotiser:**

4,23-25: Jesus underviste (lærte), forkynte evangeliet, helbredet

9,35: Jesus underviste (lærte), forkynte evangeliet, helbredet

11,1: Jesus underviste (lærte), forkynte evangeliet, helbredet

- **Jesus forutsier sin lidelse, død og oppstandelse:**

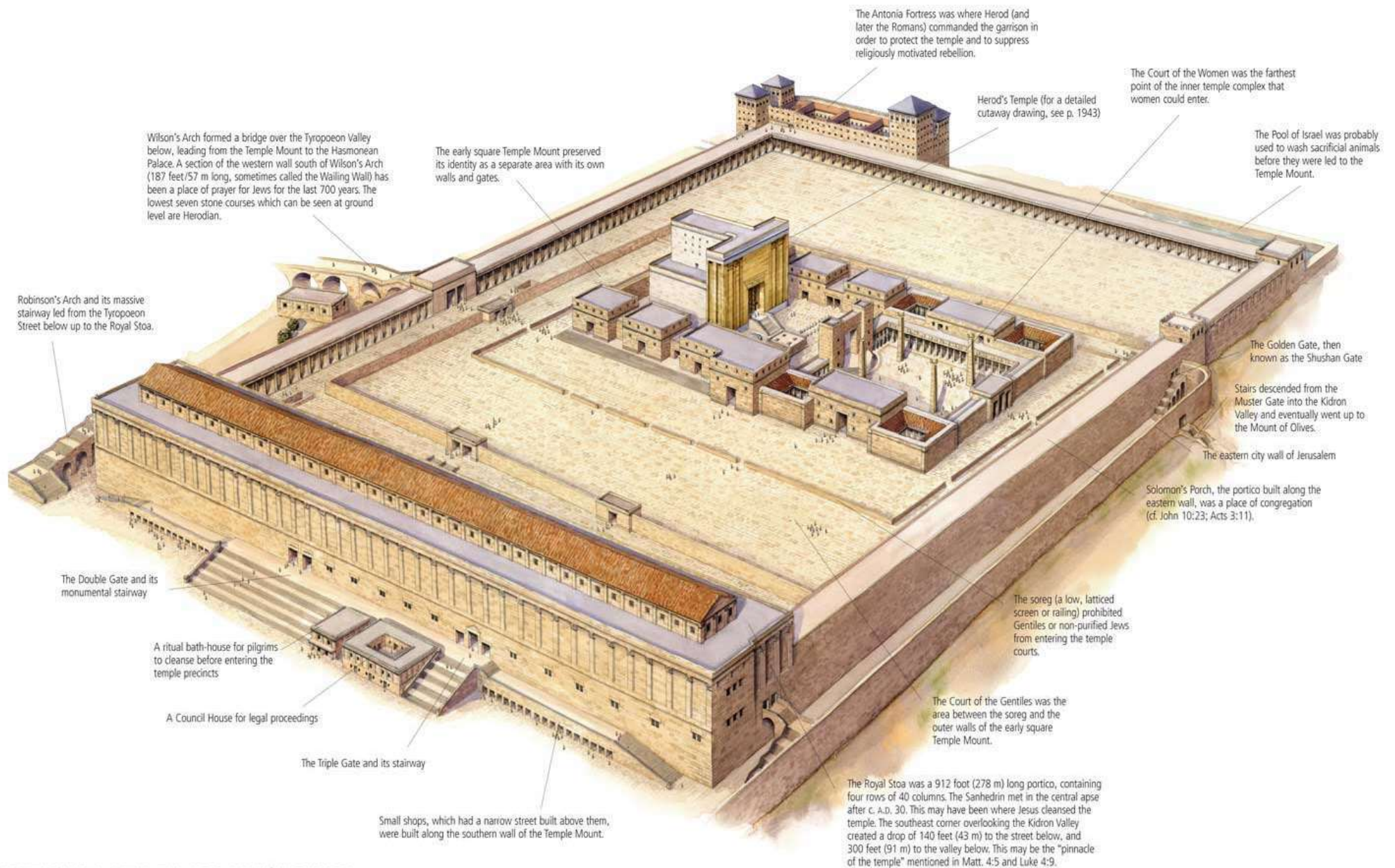
16,21; 17,22; 20,17-19

- **Tre sentrale grupper:**

a) det jødiske folk med dets ledere

b) disiplene

c) hedningene (ikke-jøder)

Jesus renser Tempelet

«Så gikk Jesus inn på tempelplassen og jaget ut alle dem som solgte og kjøpte der. Han veltet pengevekslernes bord og duehandlernes benker og sa til dem:

«Det står skrevet:
*Mitt hus skal kalles
et bønnens hus.* Men
dere gjør det til en
røverhule.»

Matt 21,12-13

Jesu oppgjør med folkets religiøse ledere

«Derfor sier jeg dere: Guds rike skal bli tatt fra dere og gitt til et folk som bærer de fruktene som tilhører riket.» Matt 21,43

Jesu oppgjør med folkets religiøse ledere

En **ny gruppe** står fram som **målgruppe** som Jesus vil bli proklamert som Messias og frelser for:

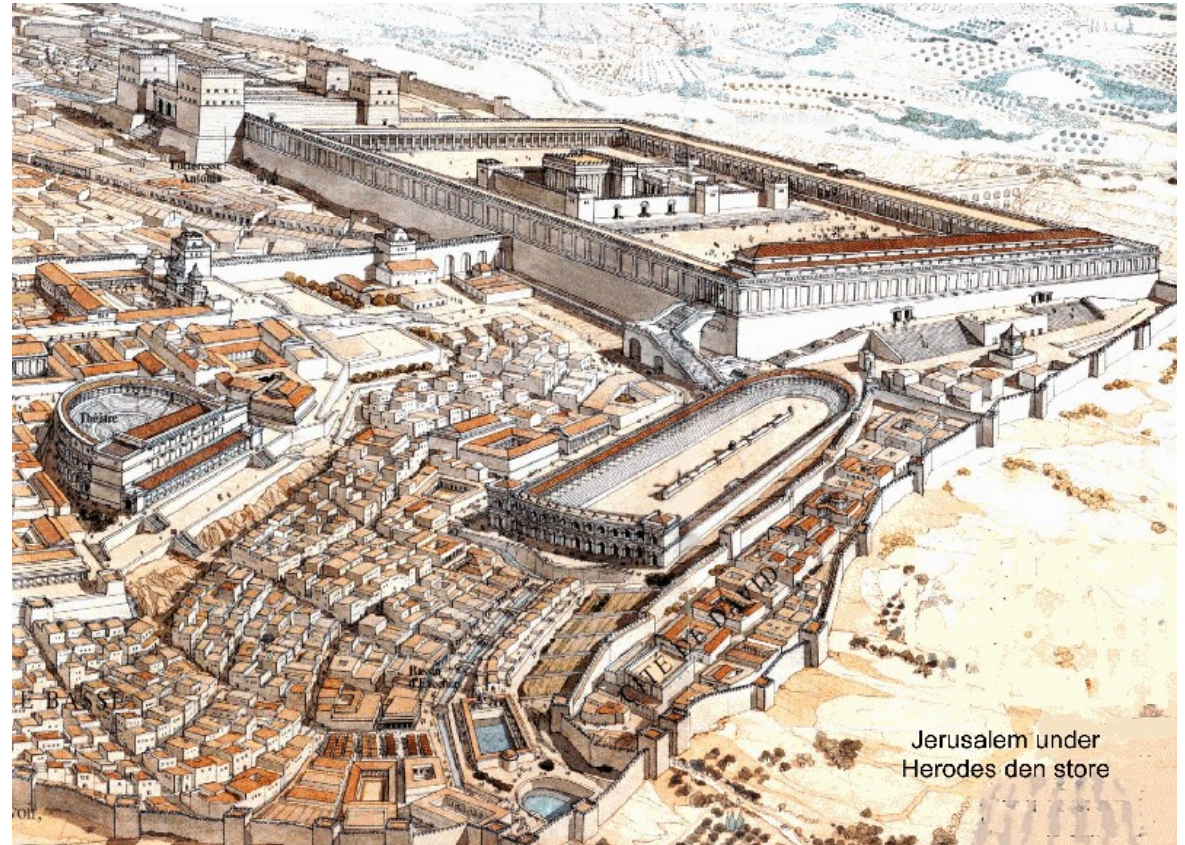
hedningene

(= ikke-jøder)

(jf.: Misjonsbefalingen)

«Dere skal ikke bli ferdig med byene i Israel før Menneskesønnen kommer».

Matt 10,23

Jerusalem under
Herodes den store

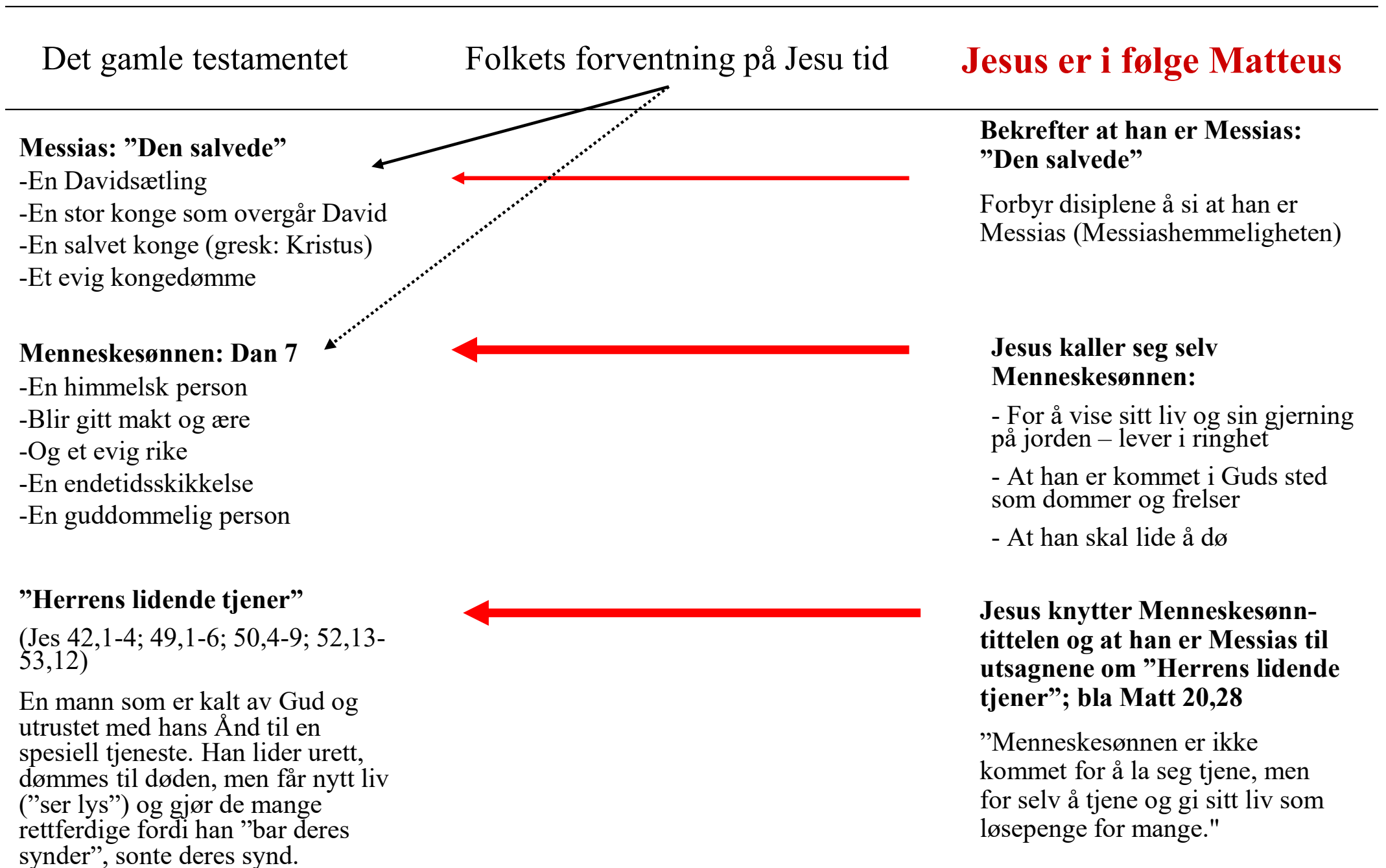
Den gamle pakt – Den nye pakt

Jakobs 12 sønner/ 12 stammer

12 disipler

- Paktsofferet, 2 Mos 24 → Jesu offer
- Offermåltidet → Nattverden
- Omskjærelse og renselse → Den kristne dåp
- Bønnene → Fader vår
- Skriftlærde → Apostlene

Jesus er som Messias og Menneskesønnen "Herrens lidende tjener"

Profeten Daniels syn om Menneskesønnen

- Dan 7,13 - 14

Jeg så i mine nattsyner, og se!

– med himmelens skyer

kom en som var lik en menneskesønn.

Han gikk bort mot den som var gammel av dager
og ble ført fram for ham.

Han fikk herskermakt, ære og rike

så alle folk og nasjoner og tungemål skal tjene ham.

Hans herskermakt er en evig makt
som ikke skal forgå.

Hans rike går aldri til grunne.

Jesus forhøres av Det Høye råd

I 1990 ble det i Jerusalem gjort funn av 12 osuarier (benkister) i en grav. En av dem inneholdt det som sannsynligvis er benene til ypperstepresten Kaifas. Den hadde innskriften: «Jehosef bar Kaiafa», dvs: «Josef bar Kaifas»

- I øversteprestens hus (Kaifas hus)
- Jesus finnes skyldig til dom fordi han bekrefter at han er Messias, Guds Sønn **og** sier de fra nå av skal se:
«*Menneskesønnen* sitte ved Kraftens høyre hånd og *komme på himmelens skyer.*»
(Matt 26,63-68)

Takk for oppmerksomheten